

Maaailman uskontotilanne

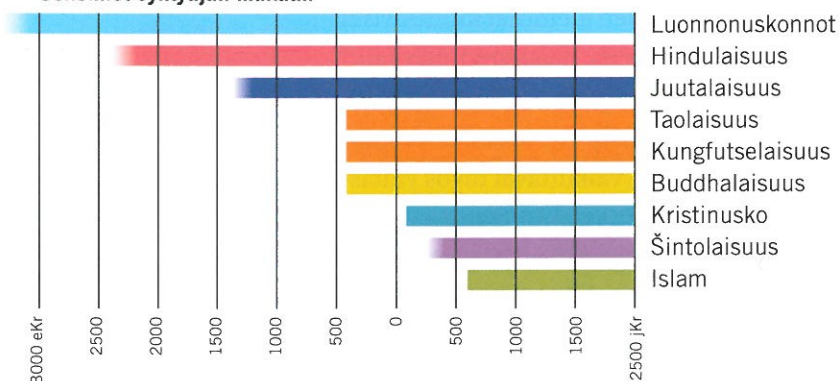
Suurin osa maailman väestöstä kuuluu johonkin uskontokuntaan, joskin eri kulttuureissa käsitys uskontokuntaan kuulumisesta vaihtelee. Tämän vuoksi maailman uskontojen kannattajamäärien arvioiminen on hankalaa. Kannattajamäärien arvioimista vaikeuttaa myös eri maiden ja uskontojen käytänteet tilastoinnissa sekä eri tutkimusten erilaiset tavat tulkita tilastoja. Esimerkiksi japanilainen ei välttämättä koe kuuluvansa mihinkään uskontokuntaan, vaikka osallistuu-kin useiden eri uskontojen rituaaleihin. Japanissa moni piipahtaa työmatkallaan šintolaisessa pyhäkössä, työelämässä vallitsevat kungfutselaiset arvot, naimisiin saatetaan mennä kristillisessä seremoniassa ja hautajaiset vietetään yleensä buddhalaisin menoin.

Maailman uskontotilanteen muutoksiin eniten vaikuttavat erot eri alueiden syntyvydessä sekä nuorten kannattajien määrät eri maailmanuskonnoissa. Buddhalaisuutta lukuun ottamatta kaikkien suurten

Uskontojen levinneisyys pääpiirteittäin

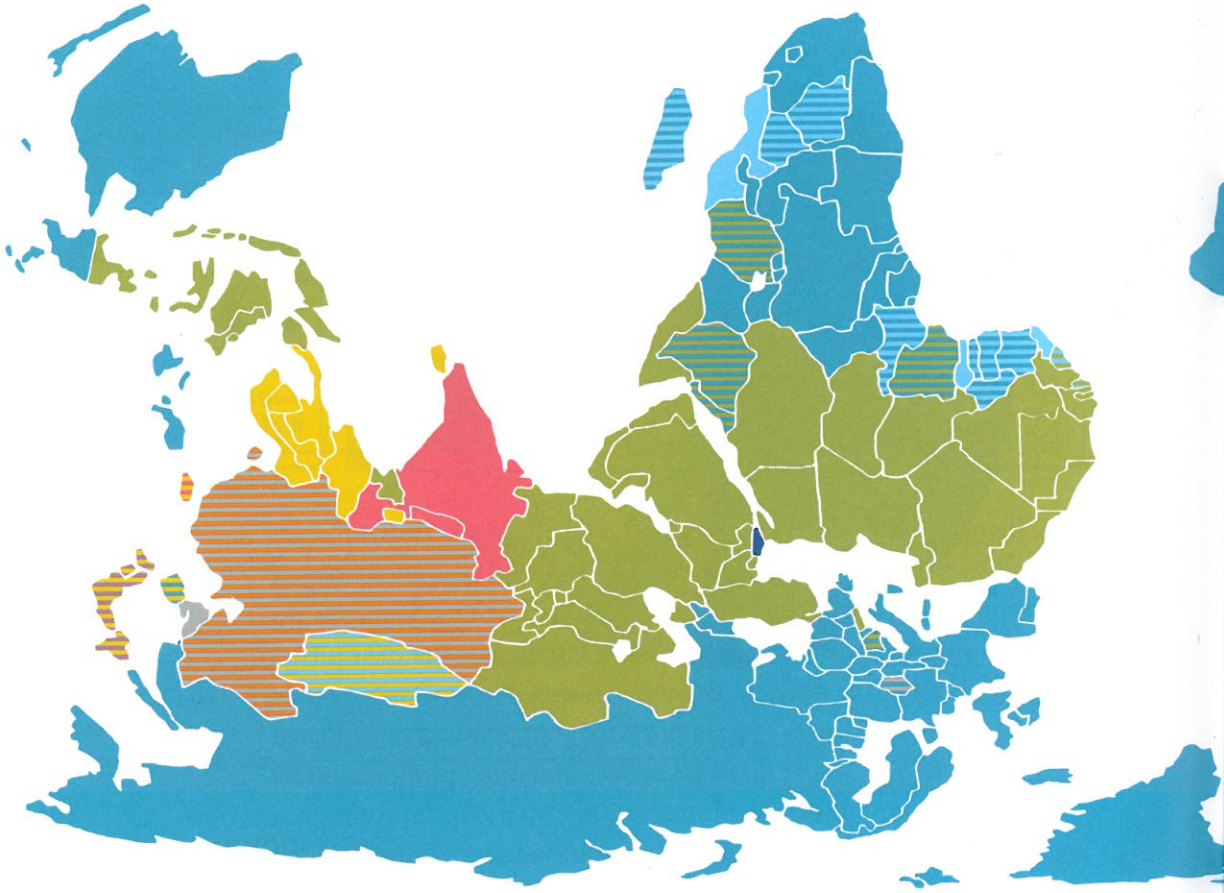
- Islam
- Kristinusko
- Buddhalaisuus
- Hindulaisuus
- Kiinan uskonnot
- Ei uskontoa / ateismi
- Luonnonuskonnot
- Šintolaisuus
- Juutalaisuus

Uskonnot syntyajan mukaan

maailman väestömäärä kasvaa. Väestönkasvu on suurinta Aasiassa, Afrikkassa ja Latinalaisessa Amerikassa, minkä vuoksi myös uskonto-
 kuntiin kuuluvien määrän kasvu on nopeinta näillä alueilla. Euroo-
 passa ja Pohjois-Amerikassa väestönkasvu on tasaista ja yhdessä maal-
 listumiskehityksen kanssa se vaikuttaa siihen, että uskontojen kan-
 nattajamäärät eivät kasva nopeasti.

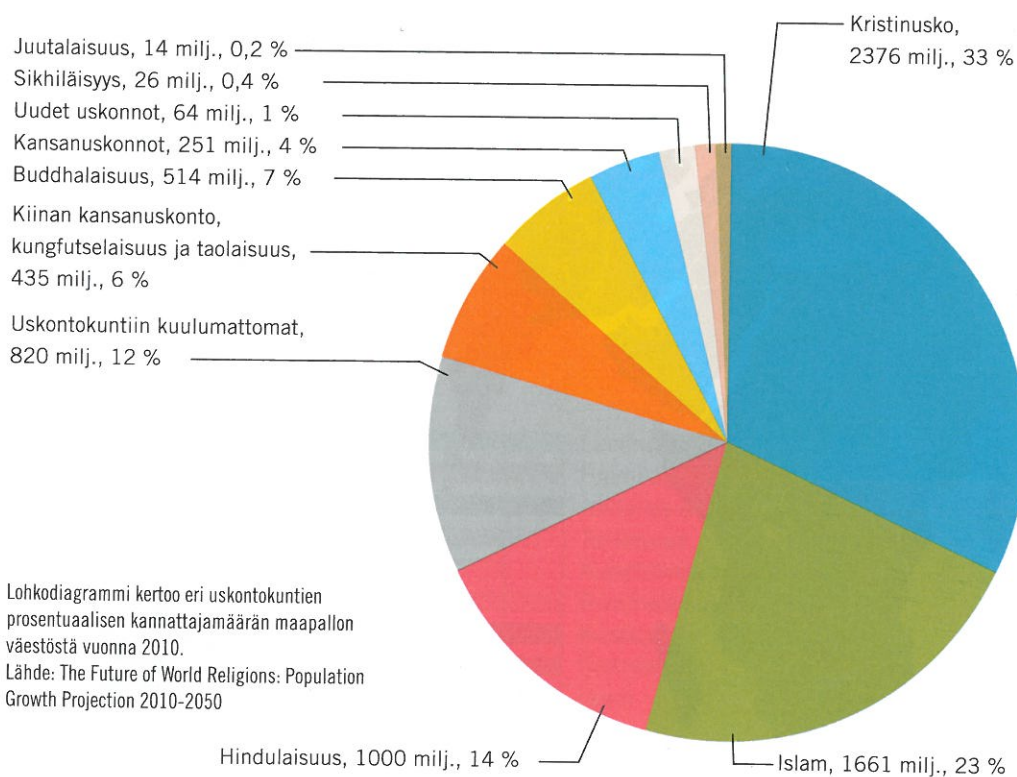
Kristinuskon ja islamin kannattajat yhdessä muodostavat enem-
 mistön maailman väestöstä. Molempien uskontojen kannattajia on
 kaikissa maanosissa, ja heidän määränsä kasvaa. Tällä hetkellä kris-
 tittyjä on noin kolmasosa maailman väestöstä ja muslimia lähes nel-
 jannes. Arvioiden mukaan kristinuskko tulee säilymään maailman
 suurimpana uskontona vielä pitkään, mutta islam kasvaa kaikista
 uskonnoista nopeimmin. Muslimien ja kristittyjen määrän arvioidaan
 olevan lähes sama vuonna 2070.

Eri uskontojen kannattajamäärät

	2010		2050		2070	2100
	milj.	%	milj.	%	%	%
kristityt	2170	31,4	2920	31,4	32,3	33,8
muslimit	1600	23,2	2760	29,7	32,3	34,9
uskontokuntiin kuulumattomat	1130	16,4	1230	13,2		
hindut	1030	15	1380	14,9		
buddhalaiset	490	7,1	490	5,2		
kansanuskontojen kannattajat	400	5,9	450	4,8		
muiden uskontojen kannattajat	60	0,8	60	0,7		
juutalaiset	10	0,2	20	0,2		

Maailman uskontotilanne

Kristinuskon on valtauskontona Euroopassa, Pohjois- ja Etelä-Amerikassa sekä Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa. Katolisuus on suurin kristinuskon suuntauksista, katolilaisia on noin miljardi. Hel-luntalaisuudella ja erilaisilla karismaattisilla suuntauksilla on seuraavaksi eniten kannattajia. Näiden itseenäisten karismaattisten liikkeiden lisäksi karismaattisuus on myös ekumeeninen virtaus, joka vaikuttaa kaikkien suurten kirkkokuntien sisällä ja korostaa armonlahjoja ja henkilökohtaista uskonkokemusta. 2000-luvun alkupuolella tilastollisesti keskiterto kristitty on afrikkalainen nainen, ja vuonna 2050 arviolta jo 40 prosenttia maailman kristityistä asuu Afrikassa. Kristinuskon määrällinen painopiste on jo nyt selvästi länsimaiden ulkopuolella.

Maailman uskonnoista voimakkaimmin kasvava islam. Sen valta-alueita ovat Pohjois-Afrikka, Lähi-itä, Keski-Aasia ja Kaakkois-Aasia. Mikäli islamin kasvu jatkuu odotusten mukaisesti, vuonna 2050 joka kymmene eurooppalainen on muslimi. Tällä hetkellä heitä on Euroopan väestöstä noin kuusi prosenttia. Vuoteen 2050 mennessä islamin ennakoidaan nousevan kannattajamäärältään Pohjois-Amerikan toiseksi suurimmaksi uskonnoiksi tämänhetkisen juutalaisuuden sijaan. Lukumääräisesti ennen muslimia on tällä hetkellä Indonesiassa, mutta vuonna 2050 heitä on todennäköisesti eniten hinduennemmis-toisessa Intiassa, jossa he kuitenkin säilyvät selvänä vähemmistönä.

Kristinuskon ja islamin jälkeen kannattajamäärältään suurin uskonto on hindulaisuus. Uskonnon päävaikutusalueita ovat Intia ja Nepal, mutta intialaisia hindusirtolaisia asuu ympäri maailmaa. Toi-nen Intiassa syntynyt uskonto, buddhalaisuus, on kannattajamääräl-tään pienempi mutta maantieteellisesti se on levinnyt laajemmalle.

Miten uskonnon privatisoituminen näkyy suomalaisessa kulttuurissa?

www.vivijawagner.net

Kuuban santeriassa afrikkalaiset uskonnot yhdistyvät kristinuskoon.

Arviot uskonnottomien määrästä vaihtelevat suuresti. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että monissa maissa ihmiset eivät halua julkisesti tunnustaa olevansa uskonnottomia. Toisaalta ateismi voi olla myös valtion virallinen oppi, kuten kommunistisissa maissa. Kyselytutkimuksissa uskonnottomien määrä on suhteellisen korkea esimerkiksi Ranskassa, Ruotsissa, Virossa ja Japanissa. Joissain tapauksissa uskontokuntiin kuulumattomat saatetaan tilastoida uskonnottomiksi, vaikka he olisivat aktiivisia jossakin rekisteröimättömässä uskonnollisessa liikkeessä. Ilmiö on tuttu kaikkien maailmanuskontojen piirissä, ja Suomessa esimerkiksi helluntailaiset saattavat harhaanjohtavasti tulla tilastoiduksi uskontokuntiin kuulumattomiksi.

Uskontojen ja niiden edustajien kohtaamisesta syntyy jatkuvasti myös uusia uskontoja, ja vanhat uskonnot sekoittuvat keskenään. Sekoittumista kutsutaan synkretismiksi. Katsomusten kannattajamäärien kokonaisarvioissa näyttää siltä, että tulevana vuosikymmeninä uskontojen kannatus kasvaa ja uskonnottomien osuus puolestaan vähenee jonkin verran.

Suomen uskonnollinen kenttä

Evankelis-luterilaisella kirkolla on Suomessa vahva asema, sillä noin 70 prosenttia kansasta kuuluu Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Kirkkoon kuuluminen ei kuitenkaan välttämättä kerro vahvasta uskosta tai aktiivisesta osallistumisesta seurakunnan toimintaan. Kyselytutkimusten perusteella tärkeimpiä kirkkoon kuulumisen syitä ovat elämänkaaren eri vaiheisiin liittyvät toimitukset sekä arvostus kirkon tekemää työtä heikoista huolehtimiseksi. Monet suomalaiset kuitenkin toivovat, että kirkko osallistuisi suuremmin keskusteluun yhteiskunnallisista epäkohdista ja elämänarvoista.

Evankelis-luterilaista ja ortodoksista kirkkoa kutsutaan Suomessa kansankirkoiksi. Tällä viitataan siihen, että ne ovat merkittävä osa maan historiaa ja kulttuuria. Näillä kirkoilla on lakiin perustuva erikoisasema, ja ne tekevät monin tavoin yhteistyötä valtion kanssa, luterilainen kirkko vastaa esimerkiksi hautaustoimesta. Jäsenmäärältään ortodokseja on huomattavasti vähemmän kuin luterilaisia, vajaat 60 000 eli noin 1,1 prosenttia väestöstä.

Kansankirkkojen lisäksi Suomessa toimii lukuisia rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia. Uskonnollinen yhteisö voi hakea rekisteröitymistä yhdyskunnaksi Patentti- ja rekisterihallitukselta. Yhdyskunnan opin tulee olla muotoiltu uskontunnustukseksi ja uskonnon harjoittamisen on pohjaututtava pyhinä pidettyihin kirjoituksiin tai vakiintuneisiin käytänteisiin. Yhdyskunnan tarkoituksena on järjestää ja tukea uskonnollista toimintaa. Muihin rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuin kansankirkkoihin kuuluu noin 1,5 prosenttia väestöstä.

Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon jälkeen maan suurimmat kristilliset yhteisöt ovat protestanttisia vapaita suuntia. Rekisteröityneiden jäsenten perusteella suurin näistä on Suomen Vapaakirkko, jolla on lähes 15 000 jäsentä, mutta erityisesti helluntailaisuudella on vahva asema. Liikkeen piiriin kuuluu noin 50 000 jäsentä, mutta vain vähemmistö heistä on liittynyt uskonnolliseksi yhdyskunnaksi rekisteröityyn Helluntaikirkkoon.

Enemmistö Suomen maahanmuuttajista on kristittyjä, muslimien osuus on noin viidennes. Vuonna 2015 muslimeja on Suomessa arviolta 60 000, mutta vain noin viidesosa heistä kuuluu rekisteröityihin yhdyskuntiin. Kristillisperäisistä yhteisöistä eniten jäseniä on Jehovan todistajilla, noin 19 000. Suomessa toimii myös useita hindulaisuuteen ja buddhalaisuuteen pohjautuvia yhdyskuntia. Länsimaisen esoterian ja new age -hengellisyyden piiriin kuuluvista liikkeistä vain harva on rekisteröitynyt uskonnolliseksi yhdyskunnaksi; valtaosa on vapaamuotoisesti järjestäytyneitä, joten kannattajamäärän arvioiminen on vaikeaa.

Noin joka viides suomalainen ei kuulu mihinkään rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan. Tähän joukkoon kuuluu sekä ateisteja ja uskonnollisesti välinpitämättömiä että monien uskontojen edustajia, muun muassa kymmeniä tuhansia muslimeja ja helluntailaisia. Uskonnollisuus on tärkeää myös monille sellaisille ihmisille, jotka eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön.

Uskonollisuus nykykulttuurissa

Evankeelis-luterilaisen kirkon asema on muuttunut Suomessa huomattavasti viimeisen 150 vuoden aikana. Perinteisen uskonnon merkitys ja rooli yhteiskunnassa on vähentynyt. Yhteiskunta on maallistunut. Ennen kirkko vaikutti paljon monilla yhteiskunnan osa-alueilla, mutta nykyään osa-alueet ovat eriytyneet ja esimerkiksi koulutusjärjestelmä ja terveydenhuolto toimivat pääosin erillään uskonollisista instituutioista. Samalla tiede ja teknologia ovat korvanneet uskonollisia selityksiä: nykyään salama selitetään sähköpurkauksena eikä jumalan vihanilmauksena.

Nykyistä länsimaista kulttuuria on kuvattu erilaisten uskonollisten ja ideologisten katsomusten tavarataloksi, josta ihmiset valitsevat kulloinkin itseään miellyttäviä käsityksiä ja ihanteita. Maailmankatsumukselliset valinnat ovat privatisoituneet eli elämäntarpeet ja esimerkiksi uskonollinen vakuumus koetaan yksityisasialliseksi. Moniarvoisessa yhteiskunnassa vanhat perinteet ja vakiintuneet laitokset, kuten evankeelis-luterilainen kirkko, joutuvat etsimään uudelleen paikkaansa ja kehittämään uusia toimintatapoja. Koko ajan syntyä myös uusia yhteisöllisyyden muotoja, kuten fanikulttuureja ja internetin mahdollistamia verkostoja.

Maallistumisella tarkoitetaan tavallisesti uskonnon merkityksen vähenemistä. Sata vuotta sitten turkijat ennustivat jopa uskontojen häviämistä. Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Maallistumista voikin lähestyä myös toisenlaisesta näkökulmasta. Se voidaan nähdä uskonnon luonteen muuttumisena: vaikka perinteisten kirkkokunttien yhteiskunnallinen merkitys on vähentynyt, yksityisasialliseksi ja henkilökohtaiseksi valinnaksi muodostunut uskonollisuus on monelle yhä tärkeä. Nykykulttuurissakin ihmisten hengellisyysden tarve näyttää olevan voimakas. Moni lukee iltarukouksen, mutta ei osallistu jumalanpalveluksiin. Viime vuosina erilaiset uskonnushoidot, itsehoito-oppaat, kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tähtäävä terveysajattelu sekä mieltäselvitysohjelmat ovat lisääntyneet. Maailmanlaajuisesti on käynnissä evankeelis-luterilaisen kirkon toimintatavat uudelleenarviointi ja läsnäolotaitoihin keskittyvät liikkeet ovat lisääntyneet. Myös evankeelis-luterilaisen kirkon toimitukset ovat säilyttäneet suosionsa, sillä valtaosa suomalaisista kastetaan lapsena, käy rippikoulun ja lopulta siunataan hautaan kristillisin menoin.

Uskontojen luokittelu

- ▶ *Mitkä viereisen sivun symbolit ovat sinulle tuttuja?*
- ▶ *Mitä symbolit kuvaavat?*

Monia tapoja ryhmitellä

Uskontoja on ryhmitelty uskontotieteessä useilla tavoilla. Luokittelut auttavat hahmottamaan uskontojen erityispiirteitä ja vertailemaan niitä keskenään. Luokittelut ovat kuitenkin vain suuntaa-antavia: se, miten paljon tiettyjen uskontojen välillä havaitaan yhtäläisyyksiä ja eroja, riippuu tarkastelunäkökulmasta. Luokituksiin kytkeytyy myös monia ennako-oletuksia, joiden vuoksi vertailuja voidaan käyttää tarkoitushakuisesti mielikuvien muokkaamiseen. Maailmanrauhan kannalta ei ole samantekevää, korostetaanko esimerkiksi kristinuskon ja islamin välisessä vertailussa yhteisiä piirteitä vai eroja, ja mitä johtopäätöksiä näistä huomioista tehdään.

Tyypillisiä luokitteluperusteita ovat uskontojen syntyalue ja -prosessi sekä leviämisyrittäykset. Myös erilaiset opilliset jaottelut auttavat hahmottamaan uskontojen ominaispiirteitä. Uskontojen sisäinen monimuotoisuus merkitsee sitä, että monessa luokittelutavassa sama uskonto sopii useampaan kuin yhteen ryhmään.

Uskontojen syntyalueet

Suuret maailmanuskonnot ovat syntyneet eri puolilla Aasian mannta. Pohjois- ja Etelä-Amerikan, Oseanian, Euroopan ja Afrikan alkuperäisuskonnot ovat pääosin menettäneet asemansa niille. Tästä huolimatta alkuperäisuskunnoilla on edelleen kannattajia esimerkiksi pohjoisilla alueilla ja Afrikassa, joissa alkuperäiskansojen luonnonuskontojen aineksia on usein sekoittunut alueelle levinneeseen maailmanuskontoihin. Latinalaisessa Amerikassa alueen alkuperäisasukkaiden perinteisten uskontojen ja Afrikasta tuotujen orjien uskonto-

perinteen vaikutus näkyy paikallisessa kristinuskossa. Syntyalueidensa perusteella maailmanuskonnot jaetaan Lähi-idän, Intian ja Itä-Aasian uskontoihin. Tietyllä alueella syntyneitä uskontoja yhdistävät tietyt omaleimaiset piirteet. Lähi-idässä syntyneitä maailmanuskontoja ovat juutalaisuus, kristinusko ja islam. Niille on yhteistä muun muassa usko yhteen Jumalaan. Hindulaisuus ja buddhalaisuus ovat syntyneet Intiassa. Niitä yhdistää usko karmaan eli syyn ja seurauksen lakiin, joka määrittelee elollisten olentojen aseman maailmankaikkeudessa. Kungfutselaisuus, taolaisuus ja šintolaisuus ovat saaneet alkunsa Itä-Aasiassa. Näille Kiinan ja Japanin uskonnoille on tyypillistä pyrkimys harmoniaan: maailmankaikkeuden katsotaan rakentuvan toisiaan täydentävistä vastavoimista, jotka ihanmetapauksessa toimivat tasapainossa.

Mailmanuskontojen vaikutus näkyy myös niiden syntyalueiden ulkopuolla. Intian tunnetuimpiin rakennuksiin kuuluva Taj Mahal on muslimihallitsijan vaimolleen rakennuttama hautamonumentti.

Osa maailmanuskonnoista on levinnyt voimakkaasti syntyalueensa ulkopuolelle. Buddhalaisuudella on vain vähän kannattajia Intiassa, sillä sen kannatuksen painopiste siirtyi jo varhain Kiinaan, Japaniin ja Kaakkois-Aasiaan. Enemmistö juutalaisista asuu Israelin ulkopuolella, ja myös väkirikikkaimmat muslimimaat löytyvät Arabian niemimaan ulkopuolelta. Suurin maailmanuskonto, kristinusko on syntynyt Lähi-idässä, mutta sen vankimmat kannatusalueet ovat olleet vuosisatojen ajan Eurooppa ja Pohjois-Amerikka. Viime aikoina kristinuskon painopiste on kuitenkin siirtynyt yhä selvemmin Latinalaiseen Amerikkaan ja Afrikkaan.

Syntytapa ja perinteen välittäminen

Uskonnot jaetaan niiden syntyprosessin mukaisesti etnisiin ja perustettuihin uskontoihin. Etniset uskonnot (kreik. *ethnos*, 'kansaa') liittyvät kansojen tai heimojen perinteisiin. Ne ovat syntyneet ja kehittyneet vuosisatojen kuluessa osana kansan elämäntapaa. Uskontoa ei voi erottaa yhteisöstään eikä ympäristöstään ilman, että sitä menetetäisiin jotain olennaista. Juutalaisuus, hindulaisuus ja japanin kansallisuuskontona pidetty šintolaisuus ovat etnisiä uskontoja.

Perustetut uskonnot ovat puolestaan saaneet alkunsa jonkun henkilön toiminnan seurauksena. Islam perustuu Profeetta Muhamadin saamaan ilmoitukseen ja buddhalaisuus prinssi Siddhartha Gautaman valaistumiskokemukseen ja opetukseen. Kristinuskon perustuu Jeesus Nasarelilaisen elämään ja opetukseen sekä erityisesti Paavalin työhön kristillisen opin kehittäjänä. Ajatusta uskonnon perustajasta voidaan kuitenkin pitää myös yksinkertaisavana: esimerkiksi kukaan yksittäinen henkilö ei ole perustanut kristinuskoa, ja sen alkuvaiheisiin liittyy useita keskeisiä henkilöitä.

Lähi-dässä syntyneillä uskonnoilla on kullakin pyhät tekstinsä: kristityillä juutalaisilla heprealainen Raamattu.

Osa uskonnoista on kirjoituksettomia ja osa kirjauskontoja. Kirjoituksettomissa uskonnoissa tiedot siirtyvät sukupolvelta toiselle suullisena perimätietona. Tällaisia ovat esimerkiksi nykyisen Suomen alueella ennen kristinuskon leviämistä vaikuttaneet etniset uskonnot. Monet Afrikan, Etelä-Amerikan ja Tyynenmeren etniset uskonnot edustavat kirjoituksetonta perinnettä. Joissakin perinteissä uskonnollinen tieto tallentuu myös esineisiin: Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen keskuudessa joidenkin heimojen perinteisiin kuuluvat toteemipaalut, joissa kuvataan heimon historian vaiheet ja uskonnollisesti merkittävät asiat.

Kirjauskonnoissa uskonnollinen perinne on koottu kirjalliseen muotoon. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa muinaisen Persian ja Egyptin uskonnot sekä nykyiset maailmanuskonnot. Suhtautuminen uskonnon kirjalliseen perintöön vaihtelee eri uskonnoissa. Hindulaisuudessa ja Lähi-idän uskonnoissa keskeisiä tekstejä pidetään pyhinä, kun taas šintolaisuudessa kirjat ovat lähinnä historiasta kertovia kronikoita ja kertomusperinnettä.

Hindulaisuus on pelastuskäsitykseltään ihmiskeinen: ihminen pystyy itse pääsemään pois tietämättömydestä, saavuttamaan korkeimman totuuden ja yhteyden maailmansieluun. Kristinusko on jumalakeskeinen uskonto: ihmisen pelastus riippuu Jumalasta. Joidenkin hindulaisuuden suuntausten mukaan kristinusko on yksi tie pelastukseen. Tällöin kristinusko on jumalalle omistautumisen ja antautuvan rakkauden tie.

Buddhan kerrotaan lausuneen:
"Paha ihminen saattaa haluta loukata
hyveellisiä ja päänsä nostaa sylkeä kohti
taivasta, mutta sykii palaa pääsemättä
lähellekään taivasta ja putoaa hänen
päälle. Hyvettä ei voi tuhota, kun taas
paha väistämättä tuhoaa itsensä".

Aika- ja pelastuskäsitteet

Kaikissa uskonnoissa otetaan kantaa ajan luonteeseen ja ylliuonnolliseen todellisuuteen. Aikakäsitysten perusteella uskonnot jaetaan lineaarisiin ja sykliisiin. Lähi-idän uskonnoissa on lineaarinen aika-käsitys, joka korostaa ihmiselämän ja historian ainutkertaisuutta. Jumala loi ajan samalla, kun hän loi maailman. Maailmanhistoria päättyy viimeiseen tuomioon, jolloin ihmiset tuomitaan joko ikuiseseen autuuteen tai kadotukseen.

Intian uskonnot edustavat syklistä aikakäsitystä, jonka mukaan aika rakentuu toisaan seuraavista maailmankaudesta. Elävät olennot ovat osa tätä kehämäistä kiertokulkua siten, että ne syntyvät kuolemansa jälkeen yhä uudelleen eri olomuotoihin. Tällaisessa järjestelmässä pelastus merkitsee irtautumista jälleensyntyvien kiertokulusta.

Uskonnon ulottuvuudet

Uskonnoillisia liikkeitä ja opintulkintoja on monenlaisia, mutta niistä on mahdollista hahmottaa tiettyjä yleisiä rakenteita ja ulottuvuuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi pyhät esineet ja paikat, uskonnoilliset kokemukset, kertonukset, rituaalit, oppi, etiikka sekä uskonnoilliset yhteisöt. Uskonnon ulottuvuudet ovat monin tavoin sidoksissa toisiinsa. Esimerkiksi Raamattua voi tarkastella kaikkien ulottuvuuksien kautta. Se on materiaalisen muodon saanut esine, joka sisältää myyttejä ja kertomuksia sekä eettisiä ohjeita, joiden pohjalta on kehitetty kristillisiä oppia ja filosofiaa. Raamattua käytetään rituaalisesti kristillisissä yhteisöissä esimerkiksi jumalainpöytäkirjoissa, joissa sitä luetaan ääneen. Raamatun kertonusten lukeminen tai kuuleminen voi puolestaan saada aikaan voimakkaita uskonnoillisia tunteita ja kokemuksia.

Ulottuvuudet painottuvat eri tavoin eri uskonnollisissa liikkeissä. Luterilaisuudessa on totuttu korostamaan oppia ja sen systemaattisuutta, kun taas alkuperäiskansojen uskonnoissa tätä olennaisempia ovat yhteisön alkuperää selittävät myytit sekä elinkeinoa ja sosiaalista tasapainoa turvaavat rituaalit. Ulottuvuudet sopivat myös monien maallisten ideologioiden, kuten sekulaarin humanismin ja nationalismin tarkasteluun. Uskonnon ulottuvuudet ovat siis uskonnoille yleisiä piirteitä, mutta jokaisessa uskonnossa ei välttämättä ole niitä kaikkia. Ulottuvuuksien tarkastelu auttaa havaitsemaan sekä uskontojen samankaltaisuuksia että niiden eroja.

TEHTÄVÄT

Kertaa

1. a) Millä eri tavoilla uskontoja voidaan luokitella?
 b) Mitä hyötyä uskontojen luokittelusta on?
 c) Mitä ongelmia uskontojen luokitteluun liittyy?
2. a) Mitä ovat uskonnon ulottuvuudet?
 b) Miten ne auttavat eri uskontojen vertailussa?

Myyttejä ja riittejä

Juutalaisen pesahin eli pääsiäisen viettoon kuuluu seder-ateria. Aterialla syödään tiettyjä ruoka-aineita, joilla kaikilla on oma symbolinen merkityksensä. Ruoka-aineet viittaavat Raamatun kertomukseen siitä, miten juutalaiset vapautuivat Mooseksen johdolla Egyptin orjuudesta ja vaelsivat erämaassa kohti Luvattua Maata, Israelia.

- ▶ *Miten Raamatun kertomus näkyy seder-aterialla?*
- ▶ *Mitä samanlaisena toistuvia asioita ja tapahtumia perheeläsi tai suvullasi on?*
- ▶ *Millaisia asioita toistuvuus vahvistaa?*

Myyttien tehtävät

Uskontojen myytit pyrkivät selittämään, miksi asiat maailmassa ja elämässä ovat niin kuin ne ovat. Myyttejä ovat kertomukset maailman synnystä ja kultaisesta alkujasta tai maailmanlopun tapahtumista. Ne kuvailevat ihmisen suhdetta yliluonnolliseen ja toisiin ihmisiin. Myytit voivat kertoa myös uskonnon perustajasta.

Myytit välittävät elämänohjeita sekä opetuksia elämän tarkoituksesta ja lopullisesta päämäärästä. Ne eivät anna uskovalle ainoastaan maailmanselitystä, vaan kertovat myös kuinka tulisi elää. Myytit auttavat ihmistä ymmärtämään itseään, elämää ja kuolemaa. Ne välittävät ikuisiksi katsottuja totuuksia, siirtävät niitä sukupolvelta toiselle ja muovaavat näin yhteisöjä.

Myytit ovat uskovalle yhteisölle totta. Joillekin Vanhan testamentin luomiskertomukset ovat historiallisesti tosia: he uskovat Jumalan luoneen maailman kuudessa päivässä Raamatun kuvaamalla tavalla. Toiset pitävät luomiskertomuksia vertauskuvallisesti tosina, jolloin ajatellaan, että teksti heijastaa kirjoitusajan käsitystä maailmasta, mutta olennaisinta siinä on sanoma Jumalan luomistyöstä. Uskonto-

61

jen ymmärtämisen kannalta kiinnostavaa ei ole kertomusten tapah-
tumien historiallinen totuusarvo vaan niiden merkitys ihmisille ja
yhteisölle, jotka pitävät niitä pyhinä ja arvokkaina.
Myytit ja kertomukset elävät yhteisöissä suullisena ja kirjallisena
perinteenä. Uskonyhteisö voi hyväksyä osan kirjoitetuista teksteistä
pyhien kirjoitusten kokoelmaksi, esimerkiksi muslimit pitävät Koraa-
nin tekstejä suorana Jumalan puheena. Kungfutselaisuudessa Keskus-
telut on koottu mestari Kungfutsen opetuksista. Kristilliset pyhimyselä-
mäkerrat ovat puolestaan kansanomaisia uskonnollista perinnettä.

Myyttien kokoelmaa kutsutaan mytologiaksi. Edda kuuluu muinaisskandinaaviseen mytologiaan. Ukkojenjumala Thor tappoi jättiläiskäärmeen, jonka ruumis vieritettiin maailmankaikkeuden keskukseen olevaan aukkoon. Näin päästiin muotoilemaan Keskimaata, ihmisten asuinpaikkaa.

Myyttien sisältö

Myyttejä voidaan ryhmitellä niiden sisällön ja sanoman mukaan. Alkumyytit kertovat maailman luomisesta ja siitä, miten kaikki syntyi. Ne vastaavat perimmäisiin kysymyksiin: miksi maailma on tällainen, mikä tarkoitus elämälläni on. Egyptiläisen luomismyytin mukaan maailma syntyi, kun maan jumala Geb ja taivaan jumala Nut saivat lapsen. Ilman jumala Shu toimi synnytyksessä kättilönä, ja erotti toisiinsa kietoutuneet Gebin ja Nutin, jotta lapselle saatiin tilaa syntyä.

Monien uskontojen alkumyytit kertovat ihanteellisesta alkuajasta, jolloin ihmiset olivat onnellisia, terveitä ja pitkäikäisiä. Tämä nähdään vastakohtana nykyajalle, jossa on kärsimystä, sortoa ja pahuutta. Syntymyytit kertovat alkuajan lisäksi siitä, miten arkiset asiat ovat saaneet alkunsa. Monet luonnonuskontojen myytit kertovat, miten eläimet tai henget opettivat ihmisille erilaisia taitoja, kuten tulen tekemisen. Kanadassa elävä Athapasca-heimo kertoo myyttiä siitä, miten riekko opetti ihmiselle lumikenkien valmistamisen, ja siitä lähtien ihmiset ovat päässeet muuten saavuttamattomissa oleviin paikkoihin.

Legendat tai sankarimyytit kertovat uskonnon perustajista tai henkilöistä, jotka myyteissä saavat inhimillisen henkilöhistoriansa päälle yliluonnollisia piirteitä. Näiden myyttien motiivina on ihanteiden ja roolimallien välittäminen yhteisöille. Kristillinen pyhimyslegenda kertoo pyhästä Franciscus Assisilaisesta (n. 1181–1226), joka auttoi köyhiä, vaali luontoa ja saarnasi pikkulinnuille.

Popol Vuh on mayoihin kuuluvan quiché-heimon kansalliseepos, joka sisältää myyttejä ja legendoja jumalista, eläimistä ja ihmisistä. Diego Riveran (1886–1957) teos kuvaa jumalten ensimmäistä yritystä muovata ihminen. Tämä maan liejusta luotu ihminen ei pysynyt pystyssä, koska se oli liian pehmeä. Toinen yritys, puuihminen, oli ilmeeton, eikä sillä ollut sielua eikä järkeä. Kolmannella kerralla jumalat onnistuivat luomaan taipuisan, vahvan ja älykkään ihmisen maissista.

Rituaalien merkitys

Uskonnollisissa perinteissä on säännöllisiä ja toistuvia palvontamenoja tai toimituksia, joita kutsutaan ritteiksi. Kun useat riitit yhdistyvät kokonaisuudeksi, puhutaan rituaalista. Toisinaan näitä termiä käytetään synonyyminä. Säännölliset rituaalit, kuten jumalainpöytäkirjat ja rukoukset, rytmittävät uskonnollista elämää. Rituaalit ovat tärkeitä sekä yksilölle että yhteisölle. Esimerkiksi hautajaisissa ihmiset saavat lohtua suruunsa yhdessäolosta ja vainajan muistelemisestä.

Rituaaleilla ja myyteillä on useimmiten tiivis yhteys. Kristillinen ehtoollisrituaali viittaa kristinuskon peruskertomukseen, jossa Jeesus aterioi viimeisen kerran opetuslastensa kanssa. Jokaisen ehtoollisen vieton yhteydessä toistetaan sanat, jotka Jeesus Raamatun mukaan lausui: ”Ottakaa ja syökää, tämä on minun ruumiini. – – Juokaa tästä, te kaikki. Tämä on minun veren, liiton veri, joka kaikkien puolesta vuodatetaan syntien anteeksiantamiseksi” (Matt. 26:26–28).

Polttarissa (saks. polterabend, 'metelöinti-ilta') valmistaudutaan avioliittoon vihkimistä varten.

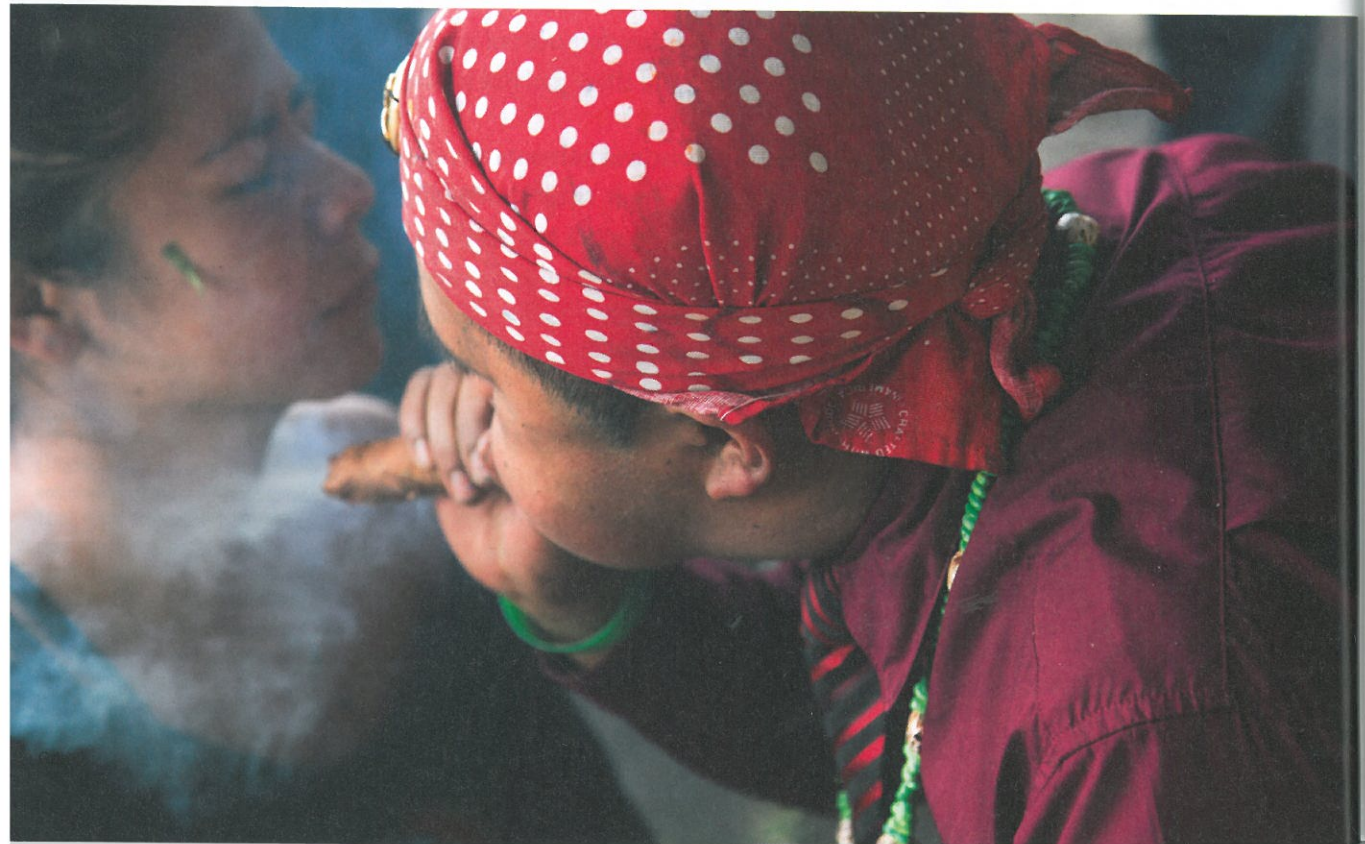
Riittien lajit

Eri kulttuureissa on riittejä, joiden avulla pyritään hallitsemaan elämän muutoksia, luonnonilmiöitä ja kriisejä. Riitit jaetaan siirtymä-, kalendaari- ja kriisiriitteihin niiden sisällön ja merkityksen mukaan. Kaikkien tarkoituksena on tuoda elämään järjestystä ja lisätä hallinnan tunnetta. Samakin riitti, esimerkiksi rukous, voi kuulua useampaan riittien lajiin riippuen siitä, missä tilanteessa ja tarkoituksessa se suoritetaan.

Siirtymäriittien seurauksena yksilön asema yhteisössä muuttuu. Syntymä, yhteisöön liittäminen, aikuistuminen, avioituminen ja kuolema ovat esimerkkejä elämänmuutoksista, jotka on ritualisoitu eri uskonnoissa. Siirtymäriittien tavoitteena on luoda tasapainoa uuteen elämänvaiheeseen ja selkeyttää muutoksen merkitystä yksilölle ja yhteisölle.

Siirtymäriiteissä on kolme osaa: irtautuminen, välivaihe ja liittyminen. Irtautumisessa vanha ja tuttu jätetään taakse. Keskizairelaisessa Mbut-heimossa tyttöjen sukukypsyyttä juhlistaan monin tavoin. Irtautumisvaiheessa sukukypsään ikään tullut tyttö siirretään asumaan yhteisön ulkopuolelle rakennettuun majaan useiksi viikoiksi. Uusi

Sairaus voidaan ymmärtää merkiksi jumalten vihasta. Tällöin parantumisen ehtona on jumalten lepyttäminen. Samaani tai tietäjä selvittää syyn jumalten vihaan sekä tuntee keinot heidän lepyttämiseensä.

Joulupukki juo Coca Colaa Nicaraguan kuumuudessa. Katolisen kirkon Pyhä Nikolaus on joulupukin esikuva. Hän pudotti köyhien savupiipusta öisin kultarahoja ja auttoi perheitä taloudellisesti vaikeuksissa. Pyhän Nikolauksen (n. 270 – 342) muistopäivänä lapsille annettiin lahjoja, ja vähitellen Nikolauksesta tuli joulupukki, joka tunnetaan ympäri maailmaa.

asuinpaikka tekee näkyväksi tytön aseman muutoksen: hänestä on tulos nainen sekä mahdollisesti puoliso ja äiti. Väli vaiheen aikana kylan vanhemmat naiset opettavat tytölle aikuisen naisen oikeudet ja velvollisuudet sekä viihdyttävät tyttöä musiikilla ja laululla. Väli vaihetta seuraavat juhlalliset liittymisseremoniat, joiden päätyttyä tyttö on virallisesti nainen ja kuuluu heimon aikuisten naisten yhteisöön. Kalendaaririvit liittyvät vuoden kiertokulkuun. Kristinuskon joulun ja islamin ramadan eli paastokauden toistuvat vuosittain. Maanviljelyn kannalta tärkeät tapahtumat on rituaalisoitu niillä alueilla, joilla toimeentulo riippuu luonnosta. Muinaiset suomalaiset juhlivat vuosittain sadonkorjunta vietämällä kekriä. He tekivät parhaista kuroista yhteen, joka uhrattiin viljan haltijalle kitokseksi hyvästä sadosta. Näin turvattiin myös seuraavan vuoden sato. Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa vietetään edelleen syksyisin sadonkorjuun kiitosjumalanpalvelus.

Kriisi on uhka yksilön tai ryhmän turvallisuudelle tai olemassaololle. Ihmiset tarvitsevat apua sairauden, kuoleman ja onnettomuksien yhteydessä. Kriisitilanteissa pelkkä fyysinen apu ei riitä, ja kriisitilanteilla haetaan henkistä tukea ja pyritään palauttamaan tilanne normaalksi. Rukous ja kynttilän sytyttäminen hädän hetkellä ovat kriisitilanteissa perinteessä korkeammalle voimalle uhrataan maalliksi. Hindulaisessa perinteessä korkeammalle voimalle uhrataan mausteita, kukkia, ruokaa ja juomaa. Yhteisöllistä rittää johtaa uskonollinen erityisasiantuntija, kuten pappi tai samaani. Suomessa kirkot täyttävät katastrofen kohdatessa. Yhteinen kokemus ja surun jakaminen on terapeuttilinen kokemus: se auttaa trauman kohtaamisessa ja helpottaa sen käsitelyä.